

Dagens frågor

I valet och kvalet

Till de ironiska konsekvenserna av valutslaget 175—175 hör att statsministern satts i en position, som borde fresta hårt även på hans erkända taktiska snillrikhet.

Hur skall han egentligen göra? Bereda partiet på ett nyval nästa år? I så fall, på vilken fråga? Eller skall han låta tiden gå, regera med hoppande majoriteter (sk samförståndslösningar) och någon gång lita till lotten?

Dilemmat är besvärligt, därför att regeringen måste bestämma sig ganska snart. Börjar man i allvarligt syfte bygga upp kontakter och förhandla, har man redan därigenom stakat ut en politisk linje, som det sedan av psykologiska skäl inte är alldeles lätt att plötsligt överge. Dessutom kan ett extraval inte gärna läggas för nära 1976. Vill man taga nyvalet, gäller det att hitta en fråga där hr Palme likt Henrik V framför Harfleur kan utropa: "Till storms ännu en gång, god väner, till storms. Må eljest våra lik betäcka muren." Det måste vara en fråga, som ger hans väljare något reellt i handen. Socialiseringslöften hjälper inte. Visst, han kan alltid konstruera ett subventionspaket under en nödortfikt sammanfattande ideologisk rubrik. Men skall det verkligen vinna tillbaka marginalväljarna, måste han taga till så kraftigt att inflationstrycket blir förödande. Skulle hr Sträng gå med på det? Och hur går det då i 1976 års val?

Möjligheten med extraval är inte särskilt attraktiv. Socialdemokraterna har två förlustval i rad bakom sig. Det blir inte lätt att få tillbaka de väljare, som nu bytt sida. Har de en gång gått över, kanske de stannar kvar ett tag. Stödet från de unga väljarna är för svagt för att någon nämnvärd bättring där skulle kunna uppnås annat än på längre sikt. Därtill kommer en än ohyggligare tanke. Har man förlorat ett extraval sitter man illa till inför år 1976.

Medan hr Palme funderar över dylika synpunkter — och andra, som han vet mera om,

tex möjligheterna att ånyo snart mobilisera partiapparaten till samma insats som senast — kan de tre borgerliga partierna med tillförsikt vänta på de kommande regeringsutspelen. En stark trygghetsfaktor för oppositionen är att de tre partiledarna, var för sig och var på sitt sätt, visat att de inte har någon fallenhet för att tappa huvudet. Med tanke på Olof Palmes stridbara personlighet lär de snart få användning igen för den kyliga fasthet i sammanhållningen, som de dokumenterade under det senaste året och särskilt i valrörelsen.

Vad som hände i Chile

I vår vänstervridna TV förekom redan första dagen av oroligheterna i Chile ett påstående, avgivet utan all reservation, att "den amerikanska imperialismen" låg bakom militärens revolution. Detta kunde kommentatorn omöjligt veta, utan uttalandet får bedömas som en av dessa politiska rutinlögnar, som vissa av monopolföretagets redaktörer och deras trofränder av en beskedlig ledning bereds tillfälle att framföra till svenska folket. När detta skrives vet man ännu inte mycket mera än den första veckan. Men vissa drag i det hela går att följa.

Det första är den även för sydamerikanska revolutioner märkliga brutalitet som omedelbart utvecklades. Man brukar inte angripa presidenter med kanoner, och att med stridsvagnar och attackflyg sätta eld på palats mitt inne i en stadskärna är minst sagt ovanligt. Varken detta företag eller sättet att snabbt samla in vänsteranhängare och placera dem i fotbollsarenor för att kunna kontrollera dem kan ha varit improviserat. Tvärtom tyder allt på en planläggning, avsedd att bryta ett motstånd. Det förefaller som om militären planerat för att den skulle ha framför sig en revolution som redan brutit ut och som det gällde att slå ned, och den handlade därefter.

Vad man vidare vet med säkerhet är att president Allende, när han valdes i ett demokratiskt val, hade en tredjedel av de röstande bakom sig. Trots detta började han snabb-socialisera Chile, mot folkmajoriteten och mot en växande opposition. Resultatet blev ekonomiskt kaos med en fruktansvärd inflation. I juni i år låg priserna ca 225 %, i augusti nära 400 %, över motsvarande priser 1972. För ett år sedan betalades den amerikanska dollarn med omkring 100 escudos, i juli i år fick man den ej under 3 000. Landet stod inför ett sammanbrott. Allende hade misslyckats, och anhängare till honom — vad han själv tänkt sig vet man inte — begärde öppet en revolution: bara en kommunistisk våldsregim kunde hålla honom kvar vid makten.

Att det var en sådan regim man begärde framgår även av uttalanden av svenskar, som skickades hem från Chile och som blev idealiska intervjuobjekt för TV, som dock inte lär ha publicerat allt. Men en av dem talade som om han läst högt ur en marxistisk-revolutionär handbok: en revolutionär situation var nära för handen etc. En annan, en ung sjuksköterska, gav i förbifarten en intressant upplysning. Hon hade arbetat för barn och kvinnor inom en grupp, men männen "som bara var beväpnade med gevär och k-pistar" kunde inte stå emot den tyngre utrustade militären. Det går knappast att betvivla, om man stöder sig på dessa sagesmän, att om inte den ena revolutionen varit förberedd och nära förestående, hade inte den andra kommit.

En inte oväsentlig detalj skall uppmärksammas. De unga svenskar, som arbetade i Chile, hade valts ut inte bara för sina eventuella kunskapers skull utan också på grund av sin marxistiska tro. Enligt vad tidningar uppgivit sändes de ut "för att hjälpa till att bygga ett socialistiskt Chile inom ramen för Utbildning för biståndsverksamhet (UBV). Projektet stöddes av SIDA." UBV har uppgivit, att "medlemmarnas grundsyn är socia-

listisk". Med andra ord: UD beviljar genom SIDA miljoner av svenska skattemedel för att i ett sydamerikanskt land, där majoriteten av befolkningen i val sagt ifrån att den ej önskar ett socialistiskt styre, delta i förberedelserna för en socialistisk omvälvning, en revolution. På detta sätt är regeringen i det "neutrala" Sverige, och framför andra utrikesminister Wickman, i sin mån medansvarig för den i allo sorgliga utvecklingen i Chile.

Det examensfria samhället

U68 föreslår som bekant att de nuvarande examensbeteckningarna från universitet och högskolor avskaffas. I stället skall studenten efter genomgången utbildning få ett bevis på genomgångna kurser. Eftersom bara betygen godkänd och icke godkänd skulle få ges vid sådana kurser, blir det en mager läsning för dem som överväger att anställa vederbörande.

Att denna egalitära idé är ett huvudlöst påfund har nyligen i för honom karakteristiska diskreta ordalag påpekats av Stig Strömholm. Han framhåller att examenstitlarna har en viktig funktion som konsumentupplysning och att de på många områden inte kan avskaffas utan risk för att allmänheten missleds. Desutom varnar han för att akademikerernas fackliga organisationer kan taga saken i egna händer och utdela titlar eller yrkesbeteckningar som fastställer professionell kompetens.

Hur rätt han har på den första punkten blir uppenbart vid en blick på examinas och examenstitlarnas historia. De uppkom under medeltiden som ett led i det dåtida samhällets behov av arbetsfördelning. Därmed följde bl a ett behov av klart fastställd professionell kompetens och av titlar, som utåt markerade denna kompetens. Bakom detta låg en strävan efter kvalitet och effektivitet, som i lika mån präglade hantverket med dess gesäller

och mästare som universiteten med deras kandidater och doktorer. Att denna differentiering var ett led i medeltidssamhällets stränga statusordning är självklart. Men examina och titlar skulle också signalera till allmänheten: här finns prövad och bestyrkt förmåga. Från början gällde systemet de gamla fakulteterna: teologi, juridik, filosofi och medicin. Med 1800-talets differentiering av den högre utbildningen tog man fasta på systemets markeringsfunktion. De nya professionerna skaffade sig efterhand specifika examina och titlar de också: civilekonomer, civilingenjörer, veterinärer, odontologer, socionomer etc. Att detta skedde väsentligen av social högfärd kan endast den tro, som inbillar sig att det gör detsamma om allmänheten vänder sig till en med lic eller en naturläkare, en veterinär eller en klok gumma, en advokat eller en sakkörare. På en rad för allmänhetens konsumtionsval känsliga områden kan man helt enkelt inte avskaffa examenstitlarna utan stora risker för att allmänheten skadas. Varför då göra det alls?

Eller blir det bättre om de fackliga organisationerna, som ursinnigt kommer att bevaka fackets kompetens, utnämner sig till organ med monopol på examensdiplom och -titlar. Prejudikat finns; endast medlem av Sveriges Advokatsamfund får kalla sig advokat. Titeln är lagligen skyddad. Man lär inte kunna hindra andra fackorganisationer att gå vidare på den vägen — annat än genom rent löjväckande och förmodligen ineffektiva polisiära åtgärder.

Forskarutbildningen

Under sin korta tid som utbildningsminister hann Olof Palme inte med att begå så många misstag som han senare gjort. Ett undantag utgör dock forskarutbildningsreformen från 1969. Vad den lett till kan vi nu avläsa. I årets petita från Universitetskanslersämbetet be-

handlas forskarutbildningen som ett problem av första ordningen.

1960 fanns vid våra universitet och fackhögskolor ca 3 000 forskarstuderande. Höstterminen 1972 översteg siffran 12 000. Särskilt stark har ökningen varit inom humanistisk, samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig fakultet. Vid de båda förnämnda fakulteterna utbildas för närvarande många blivande doktorer, som inte har skuggan av en chans att efter avlagd examen få arbete som någorlunda svarar mot deras höga utbildningsnivå. UKÄ har räknat ut, att om forskarutbildningen fortsätter som nu, kommer vi år 1990 att ha inte mindre än 50 000 forskarutbildade personer, dvs lika många doktorer (motsvarande) som vi hade universitetsutbildade totalt år 1955!

Dagens situation på forskarutbildningens område rymmer alltså ett allvarligt kvantitativt problem. Ifråga om kvaliteten är det nästan lika illa. Expansionen av forskarutbildningen har fått fortgå utan att antalet handledare vuxit tillnärmelsevis i motsvarande takt. UKÄ konstaterar kort och gott att "antalet forskarstuderande inom vissa områden är nu så stort att kvaliteten i längden knappast kan upprätthållas". För att komma från svenska utbildningsmyndigheter, som gjort sig kända för osedvanlig sangvinism i sin syn på kvalitetsfrågor, måste detta betecknas som ett rent alarmerande besked.

Det finns flera förklaringar till varför utvecklingen tagit denna vändning. Frånvaron av spärrar för forskarutbildning är en förklaring. Akademikerarbetslösheten är en annan. Många som egentligen tänkt sig att ta ett arbete efter avlagd grundexamen men inte lyckats få något återvänder till studier och föredrar då ofta att satsa på en forskarutbildning framför att bygga ut sin grundexamen. Urvalet har därigenom inte precis blivit det bästa.

Eftersom genomgången forskarutbildning ofta inte ger nämnvärt högre inkomster än om man tar arbete direkt efter grundexamen,

har många forskarämnen å andra sidan gått förlorade. Om man inte ens får kompensation för fyra års ytterligare studieskulder (bara ca var tionde forskarstuderande kan räkna med att få doktorandstipendium), är det inte så konstigt om många i och för sig lämpade studerande föredrar yrkesarbete framför en ytterst osäker forskarkarriär.

Tillsammans utgör dessa tendenser en kraftig varningssignal. Svensk forsknings framtid hänger på att motåtgärder sätts in utan onödigt dröjsmål. UKÄ föreslår att hela forskarutbildningen blir föremål för en allsidig utredning, där bl a frågan om forskarutbildningens dimensionering belyses. Det är ett välmotiverat krav som förtjänar allt stöd. Men nog är det märkligt, att så många av de stora "reformer", som Olof Palme haft beröring med, så snart leder till katastroflägen.

Fredspriset

Den av det norska stortinget utsedda kommitté, som delar ut Nobels fredspris, har alltid svårt att i denna onda värld finna lämpliga kandidater. Förra året utsåg den hr Willy Brandt för hans bemödanden att få Västtyskland erkänt av de sovjetiska satellitstaterna, framför allt Östtyskland. Logiskt hade varit, om man delat priset och låtit hans östtyske motpart vid förhandlingsbordet få den ena halvan. Men eftersom denne endast var talesman för en annan, som verkligen bestämde, och eftersom den senare satt i Moskva, gjorde redan diskretionsskäl en sådan delning mindre passande. Dessutom var man måhända orolig för att utdelningsceremonierna skulle ackompanjeras av skott från Berlinmuren, där någon som förväxlat fred och frihet kanske samtidigt skjutits ihjäl.

I år förvånade kommittén med att utse hrr Henry Kissinger och Le Duc Tho, vilka för sina regeringar fört de längsta och segaste

fredsförhandlingar, som förekommit sedan Koreakriget, till ett lyckligt slut. Det amerikanska engagemanget i Vietnam kunde snabbt avvecklas, och det delade landet fick på andra vägar söka en samexistens. Att ett inbördeskrig fortsatte är en annan sak: de sydvietnamesiska kommunisterna ansåg sig ha blivit övergivna av Nordvietnam och fortsätter kriget så länge de förmår. Men Nordvietnam behövde freden och fick den på goda villkor.

Efter den första överraskningen började man finna att valet inte var så alldeles olämpligt. Man blev snart styrkt i denna uppfattning. Sveriges Radio och TV mobiliserade nämligen sina krafter för att låta svenska folket förstå hur skamligt det var att Kissinger blivit hedrad. En av de vanligast förekommande kommentatorerna, Einar von Bredow, var upprörd i sitt innersta. Författaren Per Anders Fogelström var chockerad. Professor Harald Ofstad, stor filosof men svagare historiker, drog en parallell mellan Kissinger och Hitler (!). Författarinnan Sara Lidman utnyttjade hela sitt begränsade politiska ordförråd och förklarade alltså att Kissinger var en lögnare och krigsförbrytare.

En god sammanfattning gav den partiledare, som torde stå de fyra ovannämnda kulturpersonligheterna närmast. Hr Hermansson (vpk) menade, att fredspriset till Henry Kissinger är en utmaning mot det vietnamesiska folket, ty han representerar krigskrafterna i världen, inte fredens krafter. Med andra ord: en amerikan bör ej få ett fredspris, vilket där emot med rätta tillkommer en vietnames med motiveringen att den senare är kommunist.

Mot bakgrund av att detta sades medan kriget i Mellanöstern pågick för fullt, ett krig som kraftigt understöddes av kommunistiska »fredens krafter», är uttalandet värdigt sin upphovsman. Det bör samtidigt noteras, att hr Palme, den andre ledaren inom »det socialistiska blocket», vägrade att göra någon kommentar. Han kunde inte gärna förklara USA:s utrikesminister ovärdig. Det är ju tillräckligt vad han redan sagt om USA:s president.

Det förelåg faktiskt ett förslag också på president Nixon, men det kan knappast ha diskuterats på allvar. Nobelkommittén gjorde ett både djärvt och originellt val. Det var löjligt, ansåg en kommentator i Sveriges radio.

Kanske; men man kan tänka sig det homeriska löje som skulle ha gått över världen, om ett annat förslag, från svenskt socialdemokratiskt håll, i stället gått igenom. Den föreslagna var — fru Alva Myrdal.

Lämplig julklapp

Presentkort kan rekvireras genom att

prenumerationsavgiften, kr 35: —, insättes å

Svensk Tidskrifts postgirokonto nummer 7 27 44 - 6

**Angiv på girokupongen namn och adress både på er själv
och mottagaren**